

URA EREIN DAITEKE, ETA INKEK BAZEKITEN NOLA

Andeetako Altiplanoan, *qocha* deituriko aintzirak sortzen hasi dira inken antzinako teknikak erabilita, aldaketa klimatikoari eta sikateei aurre egiteko. Ura “erein eta uzta-tzea” esaten diote: ura lurrean infiltratzen da eta horrek bizia ekartzen dio inguruari.

Peruko Jauja eskualdean, Masajcancha komunitatean, César Dávila ingeniariak 25 urte daramatza zeregin horretan. Dávila lortu du basamortua besterik ez zen lur puska batean bertako landaretza berreskuratzea eta labore zein larreak ugartzea.

 URKO APAOLAZA AVILA

Jaka brodatuak eta kapelu koloretsuak soinean, jauzi eta brinko hasi dira dantzariak jostari. Ez da maskarada baten barrikada, ez dira Ilarduiako porreroak, baina erritualak badu zerikusirik natura esnatzearekin eta aldarrikapenarekin, inauteriek duten gisan. Perun, Andeetako glaziarren oinean, *Yaku Raymi* ospatzen dute urtero, “uraren festa”, kitxueraz. Guraize berezi batzuk eskuan dituztela, jantzi tradizionalkak aireratzen dituzte hango txirula eta biolinen doinupean, eta *Apu* edo mendietako jainkoei opariak eskaintzen dizkiete, euria eta ura ekar dezaten. Egun horretan, gainera, herritarrek ubideak garbitzen dituzte auzolanean.

Halako festa bat antolatu dute martxoaren 21ean Peruko Jauja eskualdean dagoen Masajcanchako komunitatean, Uraren Nazioarteko Eguna dela eta. Kopapena ez da ausazkoa, Limatik ekialdera hainbat ziento kilometroa dagoen muino malkartsu horretan esperimendu arrakastatsu bat martxan baitago duela 25 urtetik hona: inken garaian eta haien aurretik existitzen ziren *qocha* aintzira naturalak berreskuratu dituzte presaxume batzuekin, biltegiratutako ura lurrean infiltratu eta urte osoan izan dezaten, nola nekazariak laboreetarako hala abereak bazkatzeko larreetarako.

Masajcanchan bertako basoz berdetu da ingurua, eta “txoritxoekin soinua entzun daiteke orain”, dio pozik proiektua-

ren arima den César Dávila ingeniariak, sare sozialetan milaka jarraitzaile dituen Francisco Arangoa komunikatzaileak *Musuc Pacha* izeneko kanalean paratutako *Milagro en los Andes* (Miraria Andeetan) bideo-elkarrizketan. Ura “erein eta uzta-tzea” esaten diote antzinako teknika horri, eta horregatik jarri diote han sorturiko etxaldeari *La cosecha del futuro* (Etorkizuneko uzta) izena. Ura, bizitza eta etorkizuna da Andeetako sinesmen zaharretan; ez alferrik duela bost mende Inken zibilizazioak azpiegitura hidrauliko konplexuak eraiki zituen *Pachama-ma*-rekin eta naturarekin sinbiosian.

Harrigarriena da, orain, zibilizazio oso baten jakinduria ezpatan pasa zuen pertsona bera laudatu dutela ahalkerik gabe Peruko hiriburuan. Limako alkate ultraeskuindar Rafael López Aliagaren iduriko, Francisco Pizarro espainiar konkistatzailea ez zen genozida bat izan, eta bere eskultura berrezarri du 2003an kendu zuten toki berean. Errekonkista hasi da. Horretarako gonbidatu hoberik ezin zuen aukeratu gainera: Isabel Díaz Ayuso Madrilgo erkidegoko presidentea. “Gure historia konpartitua errespetatzeko beste urrats bat da honakoa”, esan zuen PPko agintariak berrezartze ekitaldian.

Mexikoko *La Jornada* egunkari ezker-tiarrak editorial gogorra kaleratu zuen urtarrilaren 19ko zenbakian, *Peru: de Pizarro a Ayuso* (Peru: Pizarrotik Ayusora) izenburuarekin, konkistatzailearen -eta

bere jarraitzaile ultren- itzuleraren hari- ra: “Errebisionismo arrazistaren aurrean, beharrezkoa da behin eta berriz esatea ez dagoela historia konpartiturik, espainiarrek, jakinduriaren arteko elkarrizketa bat hasi beharrean, ehundaka kultura suntsitu zituztelako beraiena inposatzeko”, dio.

Horretaz guztiz konbentziturik ez dagoenak, hala ere, nahikoa du Éric Vuillard idazle frantziarraren *Conquistadors* eleberria irakurtzea -orain gaztelaniaz ere bai-, zeinean Pizarrok 1532an Cajamarcan Atahualpa nola harrapatu zuen deskribatzen duen, literatura nahiko *gore* bat erabilia: “Tronua bizkarrean zeramate-nak Pizarroren oinetara jaurti ziren, eta ez ziren defendatu ezpatak euren haragian hondoratu zirenean...”, leitu daiteke.

JAKINTZA PARTEKATZEA

Zergatik aipatzen dugu Ayusoren kontu hori? Pizarroren eskultura txalotzeaz gain, ura kudeatzeko informatika sistema “aurreratu” bat esportatzera ere joan delako Madrilgo presidentea Limara. Beraz, orain metropolitik software baten bidez esango diete perutarrei nola edo zertan erabili behar duten ura; utikan milaka urtetan pilatutako bertako jakintza.

Dávilari ez diote ziri hori sartuko baina. Unibertsitate ikasketak amaitu zituenean, ikusi zuen Masajcanchako bere komunitatea pelean zebilela ondoko komunitateekin iturri batengatik. Eta gatazka horri aterabidea bilatu nahirik, konturatu zuen

SIERRA AZUL

Andeetan antzinatik gizakiak egindako ur biltegiak dira qocha-k. Teknika horren bidez ura lurrean infiltratzen da pixkanaka, eta inguruko larre zein laboreei mesede egiten die urte osoan.

Andeetako toki askotan oraindik antzina-nako teknologiak erabiltzen zituztela ura kontserbatzeko. Horrela ekin zion lehen *qocha* berreskuratzeari 1999an. Gaur egun bere etxaldean sei *qocha* dituzte, eta laku horien ingurumarian landaretza eta fauna anitza garatu da.

“Euria zerutik dator, eta ikusi behar da inkek nola biltegitratzen zuten ura. Gure arbasoek eraikitzen zituzten mikro-gordailu horiei esker, lehen ur tanta bat ez genuen tokian orain urte osoan daukagu”, azaldu dio Dávilak kameraren atzean dagoen elkarrizketatzaileari. Goi-ordokian dauden *qocha* horien ondoan bofedalak sortzen dira -urezko "koltxoi" antzeko batzuk dituzten ekosistemak- eta behe-rago dauden lurrak berehala hasten dira nabaritzen uraren infiltrazioaren onurak.

Baina teknika zaharrak berriagoekin ere uztartu ditu ingeniariak. Esaterako, labore desberdinak ondoan jarri eta errotatzea -agro-bioaniztasuna mantentzeko-, edo aintziraren bazterrek basoberritzea. Jadanik bertako 105.000 zuhaixka eta landare espezie aldatu dituzte: “Horietako batzuek hostoetan iletxoak dituzte eta goizeko ihintza edo basura harrapatzen dute, horregatik *ur ereileak* ere deitzen zaie”. Dohain hori duten bost espezie soilik daudela dio gure lagunak: quinal (*Polylepis*), qolle (*Buddleja coriacea*), Andeetako haltza (*Alnus acuminata*), quishuar (*Buddleja incana*) eta chachacomo (*Escallonia resinosa*). Beste landare batzuek, berriz, lurpean den ura "deitu" eta garbitu egiten dute, putacca (*Rumex peruvianus*) edo “uraren landarea” kasu.

Horietako batzuek esanahi berezia dute andetar kulturaren, eta galzorian daude.

Masajcanchako esperientziak erakutsi du zer garrantzia duten uraren zikloa berreskuratzen duten ekimenek Andeetan, sikateen eta glaziarren urteza medio, klima larrialdia munduan gehien eragiten ari den tokietako batean. “Politika publikoek halakoak sustatu beharko lituzkete, inbertitzen eta komunitateak antolatzen”, dio Dávilak irmo.

Hain justu, lorraz orri jarraituta, Peruko Gobernuaren Nekazaritza Garapenerako Ministerioak *Sierra Azul* programa jarri du abian, eta diru-funts baten bidez 220 *qocha* baino gehiago berreskuratzen dituzte jadanik Ayacucho, Puno, Huancavelica eta Lambayeque eskualdeetan. Hori bai da historia eta jakintza partekatzea. ●

ZINKUNEGI OPTIKA

Hernani 23 · 20004 Donostia
 T. 943 420 624
 info@zinkunegioptika.com
 www.zinkunegioptika.com

f w